

**That Was the Church that Was:
How the Church of England Lost the English People**
Andrew Brown og Linda Woodhead
Bloomsbury, 2016
255 sider

Anmeldt af Nikolaj Christensen

Afdøde biskop Jan Lindhardt sagde at »når man modsiger sig selv, kan man sige dobbelt så meget«. Dette synes at være parolen bag en besynderlig debatbog om den anglikanske kirkes udvikling over de seneste tre årtier. Bogen angiver at forklare »Hvordan den engelske kirke tabte det engelske folk«, hvilket jo også kunne være interessant at få svar på i en dansk sammenhæng med tanke på folkekirkens dalende medlemstal.

Når det alligevel ikke rigtig lykkes, kan det til dels skyldes at bogen har to ret forskellige forfattere: på den ene side journalisten Andrew Brown, og på den anden side religionssociologen Linda Woodhead. Forfatterne forsøger at tale med én stemme, selvom det forekommer at bogens 11 kapitler er skrevet nogenlunde på skift af de to forfattere. Man fornemmer at resultatet måske havde været mere sammenhængende hvis forfatterne havde udgivet hver sin bog eller i det mindste lagt navn til deres respektive bidrag.

Bogen emmer i øvrigt ikke af netop Lindhardts naive idé om at det sekulariserede folk egentlig blot er skrabelodskristne. Forfatterne ved udmærket at man ikke vinder noget ved at skrabe i overfladen. Måske netop derfor forbliver de for det meste på det overfladiske plan – og anbefaler kirken at gøre det samme.

Bogen indeholder en masse ureflekterede anekdoter og personfnidder som næppe kan interessere nogen udenfor en snæver engelsk sammenhæng. Det bør blot nævnes at der er rejst tvivl om utalige af forfatternes forbløffende påstande og beskyldninger, i en sådan grad at første udgave af bogen måtte tilbagekaldes på grund af trusler om injuriersager. Men hvad med teorierne bag?

Det første kapitel (af Brown, underforstået) præsenterer nostalgisk hvordan der i 1980'ernes England endnu var en tæt sammenhæng mellem kirke og stat som minder om den vi kender fra Danmark. Det indrømmes at denne sammenhæng

egentlig allerede var anakronistisk på det tidspunkt, men det afskrækker åbenbart ikke forfatterne fra at opretholde deres præmis om at kirken selv er skyld i sin tilbagegang.

Andet kapitel (af Woodhead, underforstået) udpeger stridens kerner: sex, kvinder og klassesamfundet. I det mindste de første to emner er velkendte også fra danske kirkelige debatter, og det første fylder mest – i en sådan grad at der i bogens indeks under »Sex« blot angives: »throughout the book«. Set i det lys er det dog påfaldende at fokus stort set kun er på (mandlig) homoseksualitet, frem for seksualitet i bred forstand.

Det begynder med det tredje kapitel hvor der for alvor bliver sat fokus på forfatterens vigtigste prygelknabe: kirkens lavkirkelig-konservative fløj. Bogens påstand indkapsles i en nøddeskal: »the social and sexual conservatism of the [evangelical] movement cut it off more and more from the society around. This exclusion fed the conviction that society needed their example more than ever, and that in turn, strengthened society's determination that it did not« (s. 37).

Det er denne vekselvirkning som (ifølge forfatterne) driver den ulykkelige overgang fra en samfundsorienteret til en menighedsorienteret kirke. Det uddybes i det korte fjerde kapitel hvor Woodhead (må man formode) tager de sociologiske briller på og opstiller den tese at kirken altid har fulgt med tiden og kulturen, men pludselig holdt op med det i 1980'erne og derfor tabte sin folkelige opbakning på gulvet. Problemet man som læser sidder tilbage med, er naturligvis hvorfor

det samme er sket for folkekirker der har fulgt en helt anden vej, med den svenske kirke som det mest markante eksempel – noget som forfatterne forbigår i tavshed. Ifølge dem er de skandinaviske kirker en uforbeholden succeshistorie.

En del af grunden til denne beskrivelse er selvfølgelig at navnlig Woodhead har et kirkesyn der er ganske åbent om at det helst var fri for involverede medlemmer. Dette syn kommer dog i problemer i bogens femte kapitel. Her får vi en – i øvrigt glimrende – skitse af det aktive kvindelige lægfolks historiske betydning for kirkens folkelige forankring, samt af de problemer kirken har haft med at tilpasse sig kvindernes indgang på arbejdsmarkedet. At den øgede arbejdstid betyder færre kræfter til kristen oplæring af egne og andres børn er en oplagt, om end kun delvis forklaring på sekulariseringen, som bogen desværre ikke dvæler længe nok ved.

Det sjette kapitel er måske bogens mest indsigtfulde, med en insisteren på kirkens egenart og en kraftig advarsel mod New Public Management-metoder, der allerede var forældede i 1990'erne da man forsøgte at indføre dem i den engelske kirke. Alligevel er kapitlet noget blandet; for eksempel kan forfatterne påstå at de aktive kirkegængere, som i stigende grad har måttet punge ud for at holde kirken kørende, ikke har fået tilsvarende indflydelse – mens det få sider tidligere hævdedes at være det passive flertal af kulturkristne der blev holdt uden for indflydelse. Det sidste er nok mere sandt. Men om det er godt eller skidt at den engelske kirke er mere præget af aktivt

praktiserende kristne, afhænger jo af øjnene der ser.

Det syvende kapitel handler om den karismatiske fornyelse, som har præget den engelske kirke meget siden 1980'erne, og indeholder en enkelt skarp, kritisk observation, som også er relevant for danske forhold, nemlig at fornyelsens folk, som typisk var fra den øvre middelklasse, åbenbart foretrak at modtage inspiration fra USA (og i det danske tilfælde, fra England), frem for fra arbejderklassens pinsekirker, hvor de samme åndelige manifestationer allerede fandtes. Eller i hvert fald er historien blevet fortalt sådan, hvilket også er sigende.

En af den anglikanske kirkes største succeser i nyere tid – Alpha-kurset og dets moderkirkes mange menighedsplantninger i London – beskrives her som en pyrrussejr. To kapitler senere er det dog en succes igen, men kun fordi det kan kaste lidt glans over Londons nu forhenværende biskop, som forfatterne (måske) mener kunne have været en bedre ærkebiskop end Rowan Williams. Faktum er at den anglikanske kirkes medlemstal i London er vokset ca. 70 % siden 1990. Det kan man jo oplagt sammenligne med Københavns Stift. Forfatterne lægger ellers ikke skjult på at London er de foragtede traditionalisters højborg.

Bogens ottende kapitel handler om den globale anglikanske kirke og indrømmer langt om længe at »The idea of a national church is an odd one. It is not a simple or natural development of Christianity. [...] The Church of England made sense so long as England was defined by wars against its Catholic or Calvinist

neighbours« (141f). Man må undre sig over hvorfor dette så ikke er bogens overordnede forklaringsmodel. I stedet vender forfatterne tilbage til spørgsmålet om homoseksualitet. Afrikanske anglikanere skildres som hadfyldte, og deres fremgang bortforklares, mens den amerikanske kirkegrens liberalisering beskrives som gnidningsfri – ganske uærligt da den har mistet medlemmer i omtrent samme tempo som den engelske kirke, og under langt voldsommere brydninger. At nævne det kunne da også bringe forfatternes præmis i alvorlige problemer.

Den voksende spiritualitet uden om statskirken beskrives i det næstsidste kapitel som en konsekvens af at man har vendt det blinde øje til verden udenfor, selvom forfatterne allerede har nævnt (og kritiseret) kirkens mange forsøg på netop at engagere folket. Mon ikke for eksempel Rowan Williams' oprigtige forsøg på at fremme en kristen spiritualitet i stedet mislykkedes på grund af kræfter langt uden for kirkens kontrol? Det er sært at forfatterne på den ene side kan anerkende at der (både i England og Skandinavien) har været et kraftigt fald i kirkegangen – og at det England som statskirken var baseret på, ikke findes længere – mens de på den anden side skriver »sekularisering« med anførselstegn og hævder at englænderne egentlig aldrig har været særlig religiøse (192f).

Bogen slutter med nogle skråsikre spådomme om konsekvenserne af forskellige vagt gennemtænkte fremtidsscenerier. Selvmodsigelserne står i kø, når det aktivistiske lægfolk for eksempel både er

kirkeens største problem og to sider senere den oplagte løsning på dens kvaler.

I det hele taget er ryterne om den engelske kirkes forvitring stærkt overdrevne. Det er bogens enøjede fokus på sex der fører til den overdrevne opfattelse at kirke og folk står langt fra hinanden (C.D. Field: »Has the Church of England lost the English people?: Some quantitative tests«, *Theology* 120 (2), 2017: 83-92). Man har konstant fornemmelsen af at bogens anliggende ved en lille justering kunne vendes 180° om. Allerede fra starten er den for eksempel ikke uden kant til tidligere tiders mere liberale biskopper.

Forfatterne har helt ret i at kirken kunne have en vis succes med blot at lade som om sekulariseringen ikke er sket – det er den danske folkekirke et klart bevis på. Men er det virkelig et holdbart og værdigt endemål for kirken at reducere sig selv til en tom skal, en offentlig ceremonianstalt uden selvstændigt budskab, sådan som forfatterne foreslår? Det er det afgørende

spørgsmål. Skulle man nære forbehold ved at se denne fremtid i møde, var der nok i stedet noget at lære fra England.

Bogens bagside har en anbefaling fra den nyligt afdøde religionssociolog Peter Berger, hvilket er overraskende da bogen står i klar spænding med den sene Bergeers eget synspunkt: »the capacity of a religious institution to adapt successfully to a pluralist environment will be closely linked to its capacity to take on the social form of the voluntary association« (»Pluralism, Protestantization, and the Voluntary Principle«, 24. I *Democracy and the new religious pluralism*, red. T.F. Banchoff, 19-29. New York: Oxford University Press, 2007). Man kan finde langt bedre forklaringer med mere internationalt udsyn på det vigtige emne som bogen tager op, hos sociologer som David Martin, José Casanova, Grace Davie, Christian Smith og Berger selv. Trods enkelte lyspunkter er de mange dårlige anmeldelser, som bogen har fået med på vejen, helt fortjent.